BURDUR İLİNDEKİ SOMALİLİ SIĞINMACILAR ÖRNEĞİNDE KÜLTÜREL KİMLİK VE KADIN SÜNNETİ*

Cultural Identity and Female Circumcision in the Case of Somalian Refugees in Burdur

Dr. Ayşe YILDIRIM**

ÖZ

Kadın sünneti, kadının dış genital organlarının dinsel, kültürel vb. gerekçelerle çeşitli düzeylerde kesilip alınması olarak tanımlanmaktadır. Tarihsel olarak özellikle batı, doğu ve kuzey Afrika ile Ortadoğu ve Asya'nın bazı bölgelerinde görülen bir gelenektir. 29 ülkede tespit edilen uygulama biçimi kültürden kültüre de farklılık göstermektedir. Ne var ki günümüzde göçler vasıtasıyla neredeyse küresel bir uygulama alanına sahip bulunmakta ve her geçen gün onlarca kadın, sünnete maruz kalmaktadır. Bu yayılıma paralel olarak, özellikle kadın sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle sadece uygulanan ülkelerin değil, dünya genelini ilgilendirmeye başlayan bir kültürel pratik haline dönüşmüştür. Bu noktada uluslararası kuruluşlar kadın sünnetinin insan haklarına aykırılığını vurgularken, akademik çalışmalar ise geleneği, bağlamı içinde anlama çabasına girişmişlerdir. Bu çalışma ise Somalili sığınmacılar örneğinde, kadın sünnetini, kültür ve kimlik arasındaki ilişki bağlamında ele almıştır. Kültürün, bir toplumun genel yaşam tarzını oluşturmakla birlikte, göç sonrası yeni kültürel çevreye uyarlanma konusunda da kimi toplumsal kural ve düzenlemelerin sürdürülmesinde ve hatta meşrulaştırılmasında kilit bir rol üstelendiği ileri sürülmektedir. Kuşkusuz bireylerin, kendi kültürel çevrelerinde başat olan bir geleneği reddetmeleri ya da o gelenek ile mücadele etmeleri güçtür. Ancak farklı bir kültürel çevre, birey ya da grupların reddetme/karşı koyma ihtimallerini artırmasına karşın gelenek(ler) kimi zaman tekrar gündeme gelebilmektedir. Bu bağlamda geleneğin neden yeniden gündeme geldiği, toplumsal hayatın ya da grup kimliğinin sürdürülmesindeki rolü ile ilişkili olacaktır. Kadın sünnetinin göç, kültür ve kimlik arasındaki ilişkiyi açıklamada örnek olarak alınmasının temel sebebi, sığınmacı statüsündeki Somalililer arasında grup kimliğinin korunmasının bir argümanı haline getiriliyor olmasıdır. Somaliler, iç savaş, yoksulluk, kuraklık sonrası oluşan kıtlık vb. gerekçelerle Türkiye'ye sığınma taleplerinin sonucunda 2000'li yılların başlarından itibaren bir uydukent olan Burdur iline yerleştirilmeye başlanmıştır. Ancak Somaliler ile yerli halk arasındaki fenotipik ve kültürel farklılıklar, sığınmacı gurubun, çoğunluk grubundan izole yaşamlarını ve yeni kültürel çevreye dahil olma/ol(a)mamalarına neden olmuştur. Benzer biçimde Türkiye'nin, üçüncü ülkeye göç etme talepleri karşılanıncaya kadar, geçici bir yerleşim olarak görülmesi göç kaynaklı uyum sorunlarının çözümünü de güç hale getirmektedir. Böylece genel olarak ev sahibi kültüre entegre olamama, kültür ve kimliğe ilişkin dinamiklerin yeniden gündeme gelmesine neden olmaktadır. Saha araştırmasına dayalı olan bu çalışma 30 Somalili kadın ile derinlemesine görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Kadın sünnetinin genel bir betimlemesine yer verilerek temelde göç sonrası grup kimliğinin korunmasında kültürel dinamiklerin nasıl işlevsel hâle getirildiğine odaklanılmıştır. Saha çalışmasına dayalı veriler izleğinde, grup kimliğinin tehdit altında hissedilmesi nedeniyle kadın sünnetinin, kültür ve kimlik arasındaki ilişkiye bağlı olarak yeniden inşa edildiği görülmüştür. Zira kültürel çevrenin farklılaşmasına paralel olarak ortaya çıkan kültürel değişme sürecinde bir davranış, düşünce ya da tutumun varlığını sürdürebilmesi toplumsal yapı içindeki işlevselliğine bağlıdır.

Anahtar Kelimeler

Somali, kadın sünneti, göç, kültür, kimlik.

ABSTRACT

Female genital mutilation, is defined as cutting and removal of external female genital organs on several levels for religious, cultural, and etc. reasons. It is a tradition seen historically, especially in western, eastern and northern Africa, and some parts of the Middle East and Asia. The way of application identified in 29 countries also differs from culture to culture. However, today it has an almost global application area through migrations and tens of women are exposed to circumcision every passing day. In parallel with this spread, it has become a cultural practice that has begun to concern not only the countries where it is applied, but also the world in general, due to its negative effects on women's health. At this point, while international organizations emphasize the violation of female genital mutilation against human rights, academic studies have attempted to

* Geliş tarihi: 12 Ekim 2017 - Kabul tarihi: 01 Temmuz 2021
Yıldırım, Ayşe. "Burdur İlindeki Somalili Sığınmacılar Örneğinde Kültürel Kimlik ve Kadın Sünneti" *Millî Folklor* 131 (Güz 2021): 34-46

** Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Burdur/Türkiye, ayseyildirim@mehmetakif.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5098-718X.

understand the tradition in its context. This study approaches female genital mutilation in the context of the relationship between culture and identity in the case of Somalian refugees. It is claimed that culture, besides forming the general lifestyle of a society, plays a key role in maintaining and even legitimizing some social rules and regulations in adapting to the new cultural environment after migration. Undoubtedly, it is difficult for individuals to reject or struggle with a tradition that is dominant in their own cultural environment. However, although a different cultural environment increases the possibility of rejection/resistance of individuals or groups, tradition(s) may come up again from time to time. In this context, the reason why tradition came to the fore again will be related to its role in maintaining social life or group identity. The main reason for female genital mutilation is taken as an example in explaining the relationship between migration, culture and identity is that it becomes an argument for the preservation of group identity among Somalian refugees. Somalians as a result of asylum request in Turkey, for famine etc. reasons after the civil war, poverty and drought, started to be settled in the province of Burdur, which is a satellite city, since the early 2000s. However, the phenotypic and cultural differences between the Somalians and the local people have caused the refugee group to live isolated from the majority group and not be able to participate in the new cultural environment. Similarly, the fact that Turkey is seen as a temporary settlement until the demands met to immigrate to a third country makes it difficult to solve the integration problems arising from migration. Thus, the inability to integrate into the host culture in general causes the dynamics of culture and identity to come up to again. This study that is based on field research was carried out by conducting in-depth interviews with 30 Somalian women. There is a general description of female genital mutilation and it is mainly focused on how cultural dynamics are made functional in the preservation of group identity after migration. While monitoring the field study-based data it was observed that female genital mutilation was reconstructed depending on the relationship between culture and identity, as group identity was felt under threat. Because the survival of a behavior, thought or attitude in the process of cultural change that occurs in parallel with the differentiation of the cultural environment depends on its functionality in the social structure.

Key Words
Somali, female circumcision, immigration, culture, identity.

Giriş

Günümüzde yaygın bir uygulama alanına sahip olan kadın sünneti biçimlerinden infibulasyonun bir mumya üzerinde tespit edilmiş olması, geleneğin uzun süredir var olduğunu ortaya koymuş ve geleneğin kökeninin Mısır olduğunun ileri sürülmesine neden olmuştur. Ancak infibulasyon, Etiyopya dışında neredeyse tüm Kuzey Afrika'da görülen sosyo-kültürel bir olgudur. Somali, Fransız Somalisi, Eritre, Sudan ve Mısır uygulamanın tespit edildiği başlıca ülkeler olmakla birlikte bu toplumlar tekno-ekonomik sistemler, siyasal örgütlenmeler, evlilik pratikleri ve dilsel yapı bakımından birbirinden farklılık gösterirler. Paylaştıkları unsurlar ise infibulasyonun yanı sıra İslami inanç sistemi, babasoyluluk, patrilokalite ve ataerkilliktir. Bu toplumlardaki dinsel ortaklık, geleneğin çoğu zaman İslamiyet kökenli olduğu düşüncesine yol açmıştır. Söz gelimi Widstran, pagan dönemde görülmeyen infibulasyon geleneğinin Gallalarda İslamiyet'ten sonra yerleştiğini ileri sürer. Oysaki klitoriktemi formundaki kadın sünneti İslami otoriteler (ulema) tarafından büyük ölçüde desteklense de infibulasyon açıkça yasaklanmıştır (Hayes 1975: 421).

İnfibulasyonu, İslamiyet öncesi döneme tarihlendiren çalışmalar da bulunmaktadır. Browne (akt.Hayes 1975: 621) kadın sünnetinin Neolitik çağ öncesine dayandığını ve Mısırlıların sünneti, kadın akrabalar ile kölelerin hamile kalmalarını engellemek üzere uyguladıklarını, dolayısıyla Arap yarımadasında İslamiyet'ten önce de yaygın olduğunu ileri sürmüştür.

Kadın sünnetini İslamiyet öncesine tarihlendiren bir diğer görüş Afrika'nın animist topluluklarıyla ilgilidir. Yoruba ve Bakango kabileleri sünnetin yoğun olarak tespit edildiği animistik topluluklardır. İslam dininin, Afrika'da yayılım gösterdiği dönemlerde ka-

bile dinleri ile senkretik bir yapı oluştuğu, kadın sünnetinin bu senkretizmin sonucu olduğu ileri sürülür (akt. Soyer 2014: 405). Ancak dinler genel olarak senkretik bir yapı sergilediklerinden, kabile dinleri ile İslamiyet arasındaki bu bağlantı senkretizmden ziyade, kültürlerarası etkileşimi öne çıkarmaktadır.

Uygulamanın kökenine ilişkin bu argümanlara karşın, belgelere ulaşmak güç olduğundan, ileri sürülen tezlerin çoğu varsayımın ötesine geçememektedir. Mevcut veriler, geleneğin yaklaşık M.Ö. 2500 yıl önce, Hıristiyanlık ve İslamiyet'ten önce, uygulandığını göstermekte, ancak tarihsel olarak kültürel-coğrafi kökenini ortaya koymaya yetmemektedir. Dahası, coğrafi dağılımı ve kültürel çeşitliliği dikkate alındığında, kadın sünnetinin farklı kültürlerde ve zaman dilimlerinde ortaya çıktığı görülmektedir.

Son yıllarda ise kadın sünneti bu tartışmaların ötesinde özellikle ölümcül sonuçları itibariyle uluslararası kuruluşlarca, sıkça üzerinde durulan konulardan biridir. BM Nüfus Fonu (UNFPA) verileri, uygulamanın yoğun olarak gerçekleştirildiği sadece Afrika ve Ortadoğu'daki 29 ülkede 125 milyonun üzerinde kadının sünnet edildiğini ve uygulamanın devam etmesi hâlinde 2030'a kadar 86 milyon genç kadının daha buna maruz kalacağını öngörmektedir.[1] Bu bağlamda kadın sünnetiyle mücadele kapsamında 6 Şubat, "Uluslararası Kadın Sünnetine Karşı Sıfır Hoşgörü Günü" olarak kabul edilmiştir. Uygulama ayrıca yoksulluk, savaş gibi olgulara paralel ortaya çıkan küresel göçün bir sonucu olarak Batılı devletler ve göç yolunu oluşturan Türkiye'nin de gündeminde yer almaya başlamıştır. Dolayısıyla özellikle kadın sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle sadece uygulanan ülkelerin/kültürlerin bir sorunu değil, dünya genelini ilgilendirmeye başlayan bir kültürel pratik hâline dönüşmüştür.

Bu bağlamda uluslararası kuruluşlar kadın sünnetinin evrensel insan haklarına aykırılığını vurgulayarak kınarken, akademik çalışmalar bu geleneği, bağlamı içinde anlama çabasına girişmişlerdir. Yanı sıra kültürel çevrelerinde sünnete maruz kalan çok sayıda yerel kadının da uluslararası bir kamuoyu oluşturdukları görülür. Tam bu noktada, mücadele edilmesi gereken bir kültürel pratik olduğu vurgusu ile birlikte göç edilen ülke(ler)de çoğu zaman "insanlık-dışı" olarak tanımlanan pratiğin neden sürdürüldüğü, sorusunu sormak anlamlı olmaktadır. Sorunun cevabı göç-kültür-kimlik arasındaki ilişkiyi açıklamayı gerektirmektedir.

Göçün zorunlu ve kitlesel olması, göç edenler ile göç alan ülkeler açısından çeşitli ekonomik, siyasal, psiko-sosyal vb. sorunları beraberinde getirmektedir. Dahası göç eden grupların çoğunluk toplumundan izole yaşamaları, kültür ve kimlik vurgularını öne çıkarmaktadır. Göç sonrası yeni bir kültürel çevreye dâhil olma/ol(a)mama, kültür-kimlik ilişkisinin vurgulandığı ve görünür kılındığı bir alan olmaktadır.

Kültür-kimlik arasındaki ilişkiden söz edildiğinde öncelikle iki farklı kültür tipini ayırt etmemiz gerekir. İlki, "kimlik bağlamlı", diğeri "seçme bağlamlı" kültürdür. Seçme bağlamlı kültür, siyasal toplumun kurumlaşmış kamusal ve siyasal kültürünü refere eder. Buna karşın kimlik bağlamlı kültür etnik, dinî ve ulusal grup kimliklerinin içinde yer aldığı bir kategori olmakla birlikte, tarihsel olarak gelişmiş ortak bir benlik anlayışını ve buna uygun 'iyi cemaat' kavrayışını ifade eder. Bu gruplar, üyeleri ortak tarihî deneyim, inanç, yaşam biçimi, dil ve ortak yurt gibi değer verilen kültürel özelliklerin bir bileşimine dayalı sürekli ve yaygın ortak bir kimlik duygusunu paylaşan psikolojik cemaatlerdir (Tok 2003: 69-71). Kimliğin, kültür ile bitişik yönü budur.

Bu kısa açıklama izleğinde çalışmanın amacı, yeni bir kültürel çevreye uyum söz konusu olduğunda mevcut kültürel pratiklerin yeniden ve nasıl inşa edildiğini açıklamaya yöneliktir. Kültürel çevrenin farklılaşmasına paralel ortaya çıkan kültürel değişme süre-

cinde bir düşünce, davranış ya da tutumun varlığını sürdürmesi toplumsal yapı içerisindeki işlevselliğine bağlıdır. Bu noktada grup kimliğinin korunması önemli hâle geliyorsa, kültür bağlamlı bir kimlik inşası söz konusu olmaktadır.

Benzer bir çıkarım Somalili sığınmacılar için geçerlidir. Saha çalışması verileri sığınmacıların, grup kimliğinin korunması için kadın sünnetini neden seçtiklerine de açıklık getirmektedir. Somalililer ile yerli halk arasında, özellikle fenotipik ve kültürel farklılıklar ve en önemlisi Türkiye'nin bir geçiş bölgesi olarak görülmesi sınırlı ilişkiler geliştirilmesine neden olmuştur. Dolayısıyla sığınmacı grup içine kapanarak, görece "izole" bir yaşam sürdürmekte ve bu da göç kaynaklı uyum sorunlarının çözümünü engellemektedir.

Yöntem

Saha araştırmasına dayalı olarak gerçekleştirilen bu çalışmanın araştırma grubunu Burdur'daki Somalili sığınmacılar oluşturmaktadır. Somali'de uzun süren iç savaş, ekonomik istikrarsızlık kaynaklı işsizlik ve yoksulluk ile özellikle kadınlar için geleneklerin dayattığı sünnet gibi ritüeller göçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Somali'den göç eden ve BM Yüksek Komiserliği tarafından büyük çoğunluğu 2006'da olmak üzere Burdur'a gönderilen Somalili sayısı, Burdur İl Emniyet Müdürlüğü 2014 yılı Şubat ayı verilerine göre toplam 708 (%48'i kadın)dir. Ancak Somali'nin farklı bölgelerinden göçler sürdüğünden, ildeki sığınmacı sayısı giderek artmaktadır. Sonradan gelenler daha çok dağınık bir yerleşim örüntüsüne sahip olsa da Depremevleri,[2] Yenimahalle ve Karasenir, Somalilerin özellikle kümelendikleri mahalleleri oluşturmaktadır.

Çalışmanın verileri 2014 yılından başlayarak farklı zaman dilimlerinde 30 Somalili kadın ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilmiştir. Görüşmeci profilini ise daha çok genç kadınlar oluşturmuştur. Saha çalışması esnasında Burdur'da sünnet edilmiş bazı kadınlar bulunduğu belirtilmiş olsa da konuya ilişkin hassasiyet, tabu vb. nedenlerde bu kadınlardan sadece biri ile görüşme yapılabilmiştir. Ayrıca görüşmeler, mümkün olduğunca, görüşmecilerin evlerinde gerçekleştirildiğinden, yaşam alanlarına ilişkin gözlem yapılmasını da olanaklı kılmıştır.

Bununla birlikte kadın sünneti çok boyutlu (sağlık, psikolojik, kültürel) bir olgudur. Bu çalışma Burdur'daki Somalili sığınmacılar arasında uygulanan kadın sünnetinin sosyal/toplumsal etkileriyle sınırlı olacaktır. Zira sosyal/toplumsal etki grup aidiyeti bağlamında kilit öneme sahiptir. Birey, grup ile bağını sürdürmede kararlı olduğu ölçüde, grubun normları doğrultusunda hareket edecektir. Freedman'ın belirttiği üzere (akt.Gönüllü 2001: 199) grupla ters düşme korkusu/kaygısı, çoğu toplumsal durumda insanları yönlendiren temel etkenlerdendir. Hemen her grup tek seslilik ve söz birliği yönünde bireye baskı uygular. Birey ise diğerlerinden farklı olarak algılanma, sevilmeme ve dışarıda kalma gibi korkular nedeniyle uyma davranışı sergiler.

Çalışma bu sınırlandırma çerçevesinde kadın sünnetine ilişkin genel tartışmaları ve göç sonrasının sosyo-kültürel dinamiklerini ortaya koymayı hedeflemiştir. Buna ilaveten olgunun anlaşılır hâle gelmesinde önemli olduğu düşünülen tanımı ve yaygınlığı, terminoloji sorunu ve Somali değer sistemindeki anlamları/kodları ele alınmıştır.

Son olarak derinlemesine görüşmeler yapılarak gerçekleştirilen bu çalışmanın konusu itibariyle çeşitli sınırlılıklara sahip olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bunlardan biri görüşülen kadınların çoğunun Türkçe bilmemesiyle bağlantılı ortaya çıkmıştır. Ayrıca sünnet hakkında konuşmanın tabu olarak kabul edilmesi, çocukların görüşme ortamında bulunması kadınların sünnet konusunda ya temkinli yanıt vermelerine ya da konuyu değiştirmelerine neden olmuştur. Çalışmanın temel eksikliğini özellikle bahsedilen iki alana ilişkin bağlam oluşturmaktadır.

Kadın Sünnetinin Tanımı ve Terminoloji Tartışmaları

Literatürde kadın sünneti, "kadın dış genital organlarının dinsel, kültürel vb. gerekçelerle çeşitli düzeylerde kesilip alınması" olarak tanımlanır. BM, kadın sünneti biçimleri arasında herhangi bir ayrım yapmamış olsa da Dünya Sağlık Örgütü (WHO)[3] kadın sünnetini 4 tür olarak sınıflandırır:

1- Sunna-sünnet (klitoridektomi); klitorisin bir kısmının kesilmesi,
2- Egzizyon; klitorisin tümüyle birlikte küçük dudakların kesilmesi,
3- İnfibulasyon (Firavun sünneti); küçük bir açıklık bırakılacak şekilde dış genital organların tamamının kesilmesi,
4- Sınıflandırılamayan, olguya özgü diğer uygulamalar (delme, dağlama ve kimi Müslüman toplumlarda "sünnet" adı altında klitorisin herhangi bir biçimde işaretlenmesi gibi kadının cinsel organına yapılan operasyonları içerir).

Öte yandan uluslararası düzlemdeki tartışmanın odağında yer alan konulardan biri bu uygulama için kullanılması gereken kavrama ilişkindir. Yerel kullanımdaki "sünnet" kavramının yanı sıra klitoridektomi, eksizyon (kesme/kesip çıkarma), genital mutilasyon (cinsel sakatlanma) ile işkence (torture) dâhil olmak üzere çok geniş bir liste söz konusudur (Walley 1997: 407) ve kullanılan kavram uygulamaya ilişkin yaklaşımı da göstermektedir.

Belirlenmiş kategorilerde, kadın sünnetine ilişkin uygulamalar birbirinden farklılık gösteriyor olsa da yaygın kullanılan kavram "kadın genital mutilasyonu"dur (FGM). Stratejik olarak bu kavram kadının genital bölgesine yapılan herhangi bir müdahaleye karşı sıfır toleransa işaret eder. Ayrıca kadınları kontrol altında tutmak amacına paralel, kadın sağlığını olumsuz etkilediği ve cinsel zevklerini kasten sınırladığı varsayımlarını barındırır. Dolayısıyla FGM'nin kullanımını savunanlar, geleneğin içinde yer aldığı bağlamdan bağımsız yok edilmesi gerektiğini savunur (Newland 2006: 395). Başta WHO ve UNICEF olmak üzere çok sayıda Batılı kuruluşun, mutilasyonu tercih etmesinin nedeni, uygulamanın aynı oranda zararlı etkileri bulunmayan erkek sünnetiyle karıştırılması ve olumsuz etkilerini azaltma algısının önüne geçme kaygısı olarak vurgulanır. Dolayısıyla tıbbi literatürde "sakat bırakma, koparma" anlamına gelen mutilasyon kavramı uygulamanın olumsuzluklarını ön plana çıkaracak ve din, kültür vb. herhangi bir meşrulaştırma zeminine mahal vermemiş olacaktır (Özenç 2006: 148).

Ancak bu ayrıştırma vurgusu çeşitli itirazlarla karşılaşır. Buna göre, insanın fiziksel bütünlüğüne bir müdahale anlamına gelen sünnet, kadın ve erkek için aynı travmaya neden olmaktadır. Şayet sünnete ilişkin karşıt bir tavır sergilenecekse, bu her iki sünnet biçimine yönelik olmalıdır. Sözgelimi Levi-Strauss (2014: 56) çocuk bedenine yönelik fiziksel bir müdahale olan sünnetin hem kız hem de erkek çocukların kendini diğer çocuklardan farklı algılamak zorunda bırakıldığı bir şiddet izi olduğunu, dolayısıyla kadın sünneti konusundaki gerekçelerin erkek sünneti için zikredilmemesinin anlaşılır bir şey olmadığını ifade etmektedir.

Abu-Sahlieh (1995:311) de hiçbir gerekçenin iki sünnet biçimi arasındaki farklılıkları meşrulaştırmaya yetmediğini, dahası gerekçesi ne olursa olsun iki biçimin de aynı şekilde çocukların rızası alınmadan gerçekleştirilen bir sakatlama biçimi olduğunu savunur.

Mutilasyon kavramını destekleyen bu görüşlerin yanı sıra Walley'in (1997: 407) de belirttiği gibi tümüyle Anglo-Amerikan gözlemcilerin bakış açısını yansıtan "işkence" (torture) de kullanılması önerilen kavramlar arasında yer almaktadır. Ancak uygulamanın kültürel bağlamı dikkate alınmadan kavramlaştırmaya yönelik tüm çabalar, "yerel"i görmezden gelen çabalardır ki bu iki örnek kavram, hem çocuklarını bu uygulamaya tabi

tutan aileleri, hem de operasyonu gerçekleştiren kişilerin çocuklara kasten zarar verdiklerine yönelik bir iddiayı içermektedir. Yakın tarihli çalışmaların ise görece Batı-merkezcilik ve önyargılardan daha uzak olduğu görülmekle birlikte, bu çalışmalarda "cutting/kesme" ve "operasyon" öne çıkan kullanımları oluşturmaktadır (Özenç 2006: 148-149).

Bu çerçevede, konuya ilişkin kavramsal kargaşadan kaçınmak için, çalışmada, yerel kullanım dikkate alınarak, nötr bir anlamda "kadın sünneti" kavramı kullanılacaktır.

Yaklaşımlar

Kadın sünnetine yönelik akademik ve Feminist (1970'li yıllar) ilgi, Batılı kuruluşların olguya eğilmesi ile hemen hemen aynı döneme tekabül etmekle birlikte, olgunun Batı'ya taşınmış olması yeni tartışmaları da gündeme getirmiştir. Yapılan çalışmalar dikkate alındığında ağırlıklı olarak temel çabanın kadın sünnetine ilişkin bir yaklaşımın ortaya konulması yönünde olduğu görülür. Bu bağlamda olguya ciddi anlamda 1990'lı yıllardan itibaren eğilen ilk çalışmalardaki tartışmalar iki argüman üzerinden yürütülmektir: evrensellik ve kültürel görelilik. Bu iki uç yaklaşıma ilaveten son yıllarda ortaya çıkan yerelden gelen üçüncü bir yaklaşımdan da söz etmek gerekir.

Evrenselliği vurgulayanlar sünnetin "gelenek" zırhının arkasında ciddi sağlık sorunlarına yol açtığı, kadınların toplumdaki ikincil ve bağımlı rolünün sürdürülmesine hizmet ettiğine işaret etmektedir. Kirby'e göre (1999: 184) bu bakış açısındakiler, klitoris sünnetinin çok fazla tartışılacak yanı bulunmadığına ve müdahaleyi zorunlu kılan bir şiddet biçimi olduğuna inanır.

Kültürel görelilik bağlamında yaklaşanlar ise geleneğin bir erginleme töreni olduğunu belirterek kültürel yönüne dikkati çekmekte, her türlü müdahaleye karşı çıkarak uygulamaların ancak belirli bir kültürün kendine özgü anlam örüntüleri içinde kavranabileceğini ileri sürmektedir. Gerçekten de özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında insan hakları hukukunun evrenselleştirilmesi yönündeki kuramsal ve hukuksal hareketler, kültürel/yerel farklılıkları dikkate alan kültürel görelilik temelli görüşlerle karşılaştıktan sonra yeniden değerlendirilmeye başlanmıştır. Ancak görelilik, bir yandan çok sayıda "farklı kültürel anlayış ve uygulamaların varlığı karşısında evrensellikten söz edilip edilemeyeceğini" (Özenç 2006: 145) gündeme getirirken, diğer yandan kültürel göreli perspektifin sınır(lar)ının ne olması gerektiğini düşündürmektedir.

Siyah kadınlardan oluşan üçüncü grup ise, "kendi yaşam deneyimlerini bu tartışmanın 'nesneleri' hâline getirdiği için önceki iki konumu "işgalci" ve "baskıcı" olarak tanımlayıp reddederler (Kirby 1996: 185). Ayrıca geleneğin kaldırılmasına yönelik Batı'nın değişim baskılarının kültürel emperyalizm olarak algılanması nedeniyle de tepki göstermişlerdir. Dolayısıyla kadın sünnetini sonlandırma eylemlerinin etkili olabilmesi ancak gerçekleştiği toplumdan gelirse etkili olabilecektir.[4] Bu nedenle Batılı feministlerin ve insan hakları savunucularının kadın sünnetine karşı direniş çağrısı olumsuz sonuçlanmış ve Afrikalı kadınlar, bu girişimlerinin çoğunu kültürlerine hakaret ve küçümseme olarak değerlendirmişlerdir.

Kültürel görelilik ve evrensellik arasındaki tartışmalar, göçmen kadınlar konusunda da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle çokkültürcü politikayı benimseyen ülkelerde, yerel farklılıkların gözetilmesinin kadın hakları üzerindeki etkileri tartışılmaktadır. Örneğin Okin (1999: 10) feminizm ile çokkültürcülük arasındaki gerilime işaret ederek grup haklarının tanınmasının potansiyel anti-feminist bir içeriğe sahip olduğunu belirtir. Ona göre grubun inanç, tavır ve davranışlarında genellikle erkek üyeleri belirleyici konumdadır. Azınlık haklarının tanınması durumunda, erkek sözcüler ataerkil sistemi pekiştirebilirler. Bu da kadınların ikincil konumunu otomatikman belirler.

Okin'in makalesinde vurguladığı bir diğer husus grup haklarını savunanların, özel alanı hesaba katmamalarıdır. Okin'e (1999: 12-14) göre kültürel pratik ve kuralların büyük çoğunluğu yaşamın cinsel ve üreme yönlerinin kontrol edilmesini içerir. Bir kadın enerjisinin büyük kısmını bu alanın sürdürülmesinde kullanır.

Okin, akabinde erkeğin kadınlar üzerindeki kontrolünü meşrulaştıran kültürel bir pratik olarak FGM'nin özel bir biçimi olan klitoridektomiden söz eder. Kadının evlilik öncesi bekaretini kaybetmesini ve evli iken eşini aldatmasını engelleyen bir pratik olarak FGM'ye ait alıntılar aktarır. Başka bir deyişle Okin'e göre klitorektemi, erkeklerin kadınlar üzerindeki kontrolünün kültürel bir örneğidir.

Dustin'e göre ise (2010: 9) FGM'nin öncelikle çok sayıda göçmen kadın için geçmiş yaşantılarını hatırlatan ve muhafaza eden bir anlamı vardır. Ancak Dustin çalışmasında FGM'nin bu yönünden ziyade, kültürel göreli yaklaşımın eleştirisi üzerinde durarak, bu bakış açısının Batı ve Batı-dışı toplumlar için farklı işlediğinin altını çizer. Batı'da kadına yönelik şiddet bireysel bir suç olarak kabul edilirken, Batı-dışı toplumlarda erkek şiddetinin kültürel bir bağlama yerleştirilerek, kültürün dolayısıyla kimliklerinin parçası olarak değerlendirilmesini sorgular.

Bu toplumlara ilişkin çifte standart bununla sınırlı değildir. Batı'da giderek artan estetik amaçlı cerrahi operasyonlar da tartışmalara dâhil edilmiştir. Dustin, FGM konusundaki tepkinin, özellikle İngiltere gibi Batı ülkelerinde artış kaydeden meme büyütme, labial redüksiyon ve "düzeltme" gibi operasyonlara karşı gösterilmediğini belirtir. Ona göre bu tür operasyonlar da terapötik olarak kadınları kültürel normlara uydurmak amacıyla gerçekleştirilen gereksiz operasyonlardır. Lakin FGM Afrikalı genç kızlara "dayatılan", Batı'daki operasyonlar ise yetişkin bireylerin "kendi kararları" olarak algılanmaktadır. Oysaki sorun, operasyonların bireylerin "tercih etmesi" ya da "rızasının dışında olması" değildir. Zira Batı'da "interseks" olarak isimlendirilen vakalarda, sağlıklı çocuklar kimi zaman ebeveynlerin izinleri olmadan operasyonlara maruz kalmaktadır. Dolayısıyla hem interseks hem de FGM'de çocuğun, kendi kültürel yapısının içinde "normal" olarak değerlendirilebilmesi için sağlıklı dokusu kesilir/kaldırılır ya da değiştirilir. Dahası sünneti tercih eden kadınlar da bulunmaktadır. Sonuç olarak Dustin, Batılı feministlerin, "üçüncü dünya ülkelerindeki genital cerrahi uygulamalarına ilişkin endişelerinin, sıklıkla sadece ırkçılık, kültürel üstünlük ve emperyalizmin gizli söylemleri" olduğunun farkına varmaları gerektiğini belirtir (Dustin 2010: 14-15).

Kadın sünnetini uygulayan ya da buna maruz kalan göçmen kadınlara ilişkin tartışmalar özellikle olgunun birbirinden farklı gerekçeler ve pratiklerden oluşması nedeniyle genelde bu eksen üzerinden yürütülmektedir. Mevcut tartışmaların neler olduğunu göstermek açısından yukarıdaki çalışmalar, bu çalışmanın kapsamı için yeterli olacaktır.

Somali ve Somalili Sığınmacılarda Kadın Sünneti

Dünya Bankası ve UNFPA'nın 2004 yılı verilerine göre Somalili kadınların %80-98'i infibulasyona maruz kalmıştır. Kimi kaynaklar son yıllarda infibulasyon biçiminden sunnaya-sünnete geçiş olduğuna ilişkin veriler sunuyorsa da uygulamaya ilişkin kalıpların ne kadar değiştiğini kesin olarak tespit etmek güçtür (Landinfo 2008: 12). Çünkü Somali'de, genel özellikleri bağlamında büyük ölçüde ortaklıklar bulunsa da kadın sünneti bölgesel ve hatta kır-kent ayrımına bağlı olarak farklılık göstermektedir.

Saha çalışması esnasında kadın sünnetinin, erkeklerin aktif bir rol üstlenmediği ve kadınlar tarafından yönetilen/yürütülen bir süreç olduğu belirtilmiştir. Erkeğin rolünün pasif olarak resmedilmesi, Kirby'in belirttiği gibi (1999: 191) ataerkil baskıların erkeklerin yokluğunda dahi denetleyici bir güç oluşturacak kadar yaygınlığı"nı gösterir. Bununla birlikte erkeğin uygulamaya katılmaması ya da haberinin bulunmayışı, tümüyle bu alanın

dışında olduğunu göstermez, zira bu açıdan en büyük "kozu" din tarafından da kutsallık atfedilen evliliktir:

> Sünnet olmasaydı evlilik olmazdı. Evlenmeden önce erkek soruyor, sünnet var mı? diye. Sünnet yoksa aşk olsa bile erkek evlenmek istemiyor. Sünnet olmayan kızı toplum etiketliyor ve dışlıyor. Evliliği dinimiz emreder. Bu yüzden sünnet şart (Somalili-kadın, 39 yaşında).

Yine alan verilerine göre, sünnet, geleneksel olarak bu işle uğraşan yaşlı kadınlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak son yıllarda, özellikle kentlerde bu işin hastanelere taşındığı ve uzmanlar tarafından uygulandığı da belirtilmektedir.

> Ben hastanede oldum. Ablam götürdü beni. Annemin, babamın haberi yoktu. Ben de ne olacağını bilmiyordum. Hala ağrısını çekerim. Adet olurken, doğum yaparken… Hiç doktora gitmedim burada, nasıl gideyim (Somalili-kadın, 27 yaşında).

Görüşmelerde sünnetin uygulanması ve sonuçları ise şu şekilde aktarılmıştır: Geleneksel yollarla gerçekleştirilen sünnet için anne, çocuğunu geceden hazırlamakta ve sıvı tüketimini engellemektedir. Sünnet günü çocuğu alarak, baba dâhil kimseye haber vermeden uygulamanın yapılacağı mekâna götürmektedir. Tenha mekânlar tercih edilmekte, bu kimsenin bulunmadığı bir ev olabileceği gibi yerleşim birimlerinin uzağındaki bir yer de olabilmektedir.

Sünnetin uygulanmasında kullanılan malzemeler ise genelde tıraş bıçağı, cam parçası, makas, cımbız, iğne ve iplikten oluşmaktadır. Sünnet esnasında anestezi ya da sonrası için kimyasal bir ilaç kullanımı söz konusu değildir. Sünneti gerçekleştiren kadın dış deri ile klitorisi keserek iç ve dış dudakları dikmektedir. İnfibulasyon biçimi olduğu için dikme işlemi gerçekleştirilirken idrar ve menstrüasyon kanaması için küçük bir açıklık bırakılmaktadır. Sünnet esnasında çocuğun metanetli davranması beklenmekte, aksi takdirde "acısı ile yüzleşmesi" için yalnız bırakılarak cezalandırılabilmektedir. İşlemin bitiminde, çocuğun bacakları iplerle bağlanarak hareket etmesi engellenmektedir.

Öte yandan geleneksel yöntemlerle gerçekleştirilen sünnetin çeşitli sağlık sorunlarına yol açabildiği de görüşmeci kadınlar tarafından sıklıkla vurgulanmıştır. Küçük yaşta yaşanan travmaya bağlı psikolojik sorunların yanı sıra sterilizasyon sağlanmadığından enfeksiyona bağlı yüksek ateş, aşırı kanama bunların başında yer alır. Benzer biçimde menstrüasyon döngülerinde, idrar için bırakılan açıklığın yeterli olmadığı vakalarda böbrek rahatsızlığı gibi yaşam boyu maruz kalınan hastalıklar da görülebilmektedir. Saha çalışması esnasında çoğu görüşmeci sünnet esnasında, evlendiklerinde ya da çocuk doğurduklarında aşırı kanamadan yakınlarını kaybettiklerini belirtmiştir:

> Evlendikten sonra ilk gece çok korkunçtu. Çok ağladım, yalvardım ama kocam durmadı. Ben çığlık attıkça o daha da zevk alıyordu. Bu canilik bunu bize neden yapıyorlar. Bir süre sonra ne olduğunu anlamadım hiçbir şey hatırlamıyordum acıdan bayılmışım. Uyandığımda ise kanlar içindeydim. Şükür ki yaşıyorum (Somaili-kadın, 29 yaşında).

Öte yandan reinfibulasyona (yeniden dikilme) maruz kalan kadınlar da bulunmaktadır. Özellikle cinsel ilişki ve doğum sonrası sünnet açıklığının genişlemesi nedeniyle erkekler böyle bir talepte bulunabilmektedir:

> İlk doğumumda rahmim yeteri kadar açılmadığı için çocuğum boğularak öldü. Daha bunun acısı geçmeden kocam tekrar dikilmemi istedi. Çok korktum. Yaşadığım o acıları tekrar yaşayacaktım ve yaşadım da. Neden bana istiyor musun diye sormuyorlar! (Somalili-kadın, 34 yaşında).

Somali'de Kadın Sünnetinin Gerekçeleri

Yaygın biçimde saflık, bekâret ve evlilik öncesi cinselliğin kontrolü konusundaki düşüncelere paralel olan sünnet, Somaliler arasında sıklıkla "namus" ile ilişkilendirilmek-

tedir. Sözgelimi Somalili Ayaan Jirsi Ali, ataerkil bir toplumda namus algısını kadın olarak nasıl deneyimlediğini şöyle aktarır: "Somalili bir kadın olduğumdan cinselliğim babam ya da amcamın sorumluluğundadır. Evlilikten önce babam, amcam, erkek kardeşlerim, kuzenlerim ve bütün klanın onurunu zedeleyeceği için kesinlikle bakire olmam gerekiyordu. Bunu önlemek için bacaklarımın arası dikilmişti. Bu sadece kocam tarafından açılabilirdi" (akt.Monagan 2010: 169).

Ayrıca din otoritelerinin, "dinin gerekliliğidir" biçimindeki söylemleri, uygulamaya meşru zemin hazırlamakla birlikte karşı çıkılmasını güç hâle getirmektedir. Somali'nin Awdal bölgesinde yapılan bir araştırmada, katılımcıların %36'sı kadın sünnetinin kültürel ve dinî değerlere uygun olduğunu, %42'si bu görüşü paylaşmadığını; %12'si geleneğin evlilik-öncesi cinsel ilişkiyi engellediğini, %16'sı ise geleneğin kadının güzelliğine katkıda bulunduğunu belirtmiştir. Araştırmada kırsal kesim ile göçebe nüfusun, kadın sünnetini İslami bir zorunluluk biçiminde değerlendirdiği buna karşın bu görüşün kent nüfusu arasında düşük olduğu ortaya konulmuştur (Landinfo 2008: 14).

Yapılan görüşmelerde sünnetin bir kadının "bekâretinin garantisi" anlamına geldiği ve erkeğin ancak bu koşulla evleneceği kadına güvenebildiği aktarılmıştır. Zira dikişi genişlememiş-açılmamış kadının bekâreti, dışarıdan bakıldığında kolayca anlaşılabilmektedir.

Somalili görüşmeciler, sünnetsiz kadının, "fahişe" olarak etiketlendiğini ve "kirli" addedildiğinden pişirdiği yemeğin "murdar" kabul edilip tüketilmediğini ifade etmiştir. Konuyla ilgili bir raporda da belirtildiği gibi, yerel topluluk operasyon sonrası çeşitli göstergelerle bir kızın sünnet olduğunu öğrenir. Aksi durumda kızlar tacize uğrayabilir, alay konusu hâline gelebilir ve en önemlisi evlenmeleri güçleşir (Landinfo 2008: 14). Bu tür baskılar, evlilik ve başlık parasının sünnet olmakla mümkün olduğu anlamını taşır. Dolayısıyla, ebeveynler sünnete karşı çıksalar da kızlarının evlenebilmeleri ve başlık parası alabilmek için uygulamak zorunda kalmaktadır. Sünnetsiz kadınlar her türlü sosyal grubun dışında kaldıkları gibi kabilelerine ve soylarına ihanet etmiş olarak kabul edildikleri için aile tarafından da reddedebiliyor.

> Sünnetsizle aşk olsa bile evlilik olmaz. 13 yaşındaydım, hiçbir şeyden haberim yokken çölün orta yerinde çadırımızın önünde kardeşlerimle oyun oynuyordum. Kırklı yaşlarda bir adamla iki kadın geldi. Babamla konuştular. Kadınlar, anneme sünnetimi sordular. Annem beni çadıra çağırdı ve iki kadın kollarımdan tutup yere yatırdılar. Çok korktum, titremeye başladım sünnetim gözümün önüne geldi. Sonra kadınlardan biri eteğimi kaldırıp sünnet yerime baktı, başlık paramı belirledi. Açıklık ne kadar dar olursa başlık o kadar artar (Somalili-kadın, 48 yaşında).

Alan verilerinden görüleceği üzere geleneğin sürdürülmesinin temel nedeni, erkeğin kadın bedeni üzerindeki baskısı ve ataerkil ilişkilerdir. Ancak her ne kadar erkek baskısı başta olmak üzere bu konuda toplumsal baskı söz konusuysa da geleneğin asıl sürdürücülerinin kadınlar olduğu görülmektedir. WHO'nun Kuzey-Doğu ve Kuzey-Batı Somali'de 15-49 yaş arasında 1.744 kadın üzerinde yaptığı bir araştırmada, katılımcı kadınların %90'ı geleneğin korunmasını tercih ettiklerini belirtmişlerdir (World Bank&UNFPA 2004: 24). Nitekim Burdur'daki sığınmacılar arasında geleneğin sürdürülmesinde en önemli rolü kadınların üstlendiği görülmektedir.

Kuşkusuz sadece bu konuda değil, genel olarak cinsellik söz konusu olduğunda kadının maruz kaldığı ya da faili olduğu çok sayıda uygulama, kendi iradesinden çok, erkeklik kültürü tarafından dayatılırken, kadınlarca da içselleştirilir. Ataerkil ilişkilerin sürdürülmesi konusunda kadınların rolüne değinen Kandiyoti (akt.Kalem 2017: 276) ataerkil sistemin baskıcı özelliğinin yanında koruyucu özelliklere sahip olduğunun altını çizer.

Kadınlar bu ilişki ağı içerisinde güvenliklerini ve yaşama tarzlarını, erkek egemen sistemin kurallarına uydukları sürece sürdürebilirler. Böylece sistem içerisinde kendilerine ayrılan sınırları zorlamadıkları müddetçe kimi kolaylıklardan yararlanarak belli bir gücü ellerinde tutmayı başarırlar. Böylece Kandiyoti ataerkilliğin, cinsiyet-içi değil, cinsiyetler-arası ilişkiler içerisinde yeniden ve sürekli olarak üretildiğine dikkati çeker.

Alanda belirtilen bir diğer unsur kadının doğasına ilişkindir. "Kadınlar kesilmek zorundadır, yoksa vahşileşirler (Somalili-kadın, 31 yaşında). Buradaki "vahşileşme" cinsellik bağlamlıdır. Dolaysıyla bir kadının "iffetli" olabilmesinin tek yolu sünnet edilmesidir. Bu aynı zamanda sünnetin cinsel hazzı azaltmasını ya da engellemesini refere eder.

Sığınmacılar Arasında Kadın Sünnetinin Yeniden Gündeme Gelmesi

Saha çalışmalarında kimi konuların araştırılması ve doğru bilgiye ulaşılması güçtür. Özellikle kadın sünneti gibi kültürel bir geleneğin toplumsal yapı içerisinde örtük bir biçimde kabul edildiği alanlar farklı bir kültürel yapı içerisinde neredeyse hiç ifade edilememektedir. Bu çalışma, başlangıç aşamasında kadın sünnetini ve tanımlandığı sosyokültürel yapıyı anlama çabası ile başlamıştır. Dolasıyla görece daha rahat bilgiye erişilmiştir. Çoğu kadın sünnet olduklarını ancak Türkiye'ye geldiklerinde geleneğin bulunmayışını kız çocukları için bir şans olarak değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Ancak saha çalışmasının ilerleyen dönemlerinde sünnet olmaktan kaçan bazı kadınların baskı ile Burdur'da sünnet edilmiş olmaları sığınmacı grup içinde geleneğin sürdürüldüğü ya da sürdürülmeye çalışıldığını ortaya koymuştur.

> Ülkemden sünnet olmamak için kaçtım. Beni Somalilerin yaşadığı bir binaya yerleştirdiler. Çok sevinmiştim, hepimiz aynı ülkeden gelmiştik… Konuşmakta hiç zorlanmıyordum. Ancak kaynaştıktan sonra bir gün sünnet muhabbeti açıldı. Somali'de değiliz, çekinecek bir şey yok diye sünnet olmadığımı söyledim. Beni dışlamaya başladılar. Yalnızca sünnet olursan seninle konuşuruz diyorlardı. Ben de artık yalnız kalmamak için sünnet oldum. Sünnetimi en yaşlı kadın yaptı. Sonra çok pişman oldum ve kendime sordum peki ben neden ülkemi terk ettim o zaman (Somalili-kadın, 18 yaşında).

O hâlde kadın sünnetine ilişkin bu ikircimli tutumun nedeni nasıl açıklanabilirdi? Başka bir deyişle bir yandan Türkiye'de sünnet olmadığı için sevindiklerini belirtirken yine aynı grup neden sünnet olmamak için göç eden bir kadının üzerinde, Somali'de olduğu gibi, baskı kurarak sünnet olmasını zorunlu hâle getiriyordu. Bu noktada üzerinde durulması gereken temel bağlam kültür ve kimlik arasındaki ilişki olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda sığınmacıların Burdur'daki yaşam koşulları, yerel halkla ilişkileri gibi fiziki ve beşerî alandaki durumlarına değinildi. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere, fiziki ve beşerî çevreye uyumun sağlanamaması ya da kimi alanlarda aksaklıkların ortaya çıkması sonucunda (özellikle barınma ve istihdam koşulları sağlanamazsa) sığınmacılar görece izole olma gibi bir psikoloji içine girmekte; bu da etnisite, din, kültür, gelenek, otantisite gibi değerlere sarılmasına yol açmaktadır.

Kuşkusuz bu durum henüz tüm sığınmacıları kapsamamaktadır. Zira Somali'den göçler farklı zaman dilimlerinde ve bölgelerden gerçekleşmiş, Türkiye'ye geldikten sonra da kimi zaman blok hâlinde yerleştirilirken kimi zaman da dağınık bir yerleşime tabi tutulmuşlar. Dağınık yerleşimci Somalili kadınlar kesinlikle kız çocuklarını sünnet ettirmeyeceklerini belirtmiştir. Hatta bir görüşmeci kadın "dinen günahtır, böyle bir zulmü insana yapmak günahtır" (Somalili-kadın, 27 yaşında) biçiminde bir yorum yaparak kızına bunu yaşatmayacağını ifade etmiştir. 2 çocuğuyla Burdur'a gelen kadın, Somalililerle görüşmemekte, Sudanlılarla ilişki kurmayı tercih etmektedir. Ancak blok hâlinde yerleşen sığınmacılar için durum tam tersidir. İlişki kurduğu tek grup, aynı zamanda aidiyet hissi

geliştirebildiği Somalili sığınmacılardır. Dolayısıyla grupla ilişkilerin devamlılığı konusunda belirleyici olan, grubun normları olmaktadır.

Öte yandan özellikle fenotipik farklılıklar grup içinden evliliği beraberinde getirmektedir. Sünnetin ilk sığınmacı kuşak için hâlâ önemini koruduğunu dikkate aldığımızda, Somalili biriyle evlenebilmenin koşula da sünnet olarak karşımıza çıkacaktır.

Sonuç

Bu çalışmada Burdur ilinde sığınmacı statüsünde bulunan Somalilerde kadın sünneti örneği üzerinden kültür-kimlik arasındaki ilişkiye açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Kadın sünneti, yeni bir kültürel coğrafyada grup kimliğinin yeniden inşasında ve aidiyet geliştirme söz konusu olduğunda grup üyelerinin en istenmeyen gelenekleri bile yeniden ve nasıl işlevsel hâle getirdiğini göstermesi bağlamında oldukça çarpıcı bir örnek olmuştur. Çalışmada ele alınan argümanlar birbiriyle ilişkili üç çıkarım elde etmemize olanak sağlamaktadır.

Bunlardan ilki Türkiye'nin sığınmacı politikasıyla ilişkilidir. Zira Türkiye'nin sığınmacı politikasında izlediği yol, çoğu zaman göçmen grupların temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlıdır. Özellikle sığınmacı statüsünde bulunan göçmen grupların "geçici" bir nüfus olarak tahayyül edilmesi, kalıcı ve sürdürülebilir politikaların geliştirilmesi yerine, daha çok geçici çözümlerin üretilmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu tür sorunlar, göçmen grupların içe-kapanık, görece izole bir topluluk karakterine sahip olmasına ve yerli halkla kaynaşmasını engellemektedir. Bununla birlikte, blok hâlinde yerleştirme, nakdi yardım gibi geçici çözümler yerel halk ile göçmen nüfus arasındaki ilişkilerin gerilim yüklü olmasına neden olmaktadır.

İkinci çıkarım fenotipik ve kültürel farklıların ev sahibi topluluk ile göçmen gruplar arasındaki ilişkilere olan etkisidir. Burdur'daki sığınmacı nüfus ile yerli halk arasında dinsel ortaklık dışında benzerlik bulunmamaktadır. Buna karşın fenotipik farklılıklar, ilk kuşak sığınmacı kadınların geleneksel kıyafetlerini kullanmadaki ısrarları, işsizlik ve buna bağlı ortaya çıkan yoksulluk sığınmacı kadınları görünür kıldığı ölçüde, "silik/görünmez" olmalarına da neden olmaktadır. Bu özellikler yerli halk ile sığınmacı grup arasında oluşturulan kültürel sınırların dinamiklerini oluşturur. Sığınmacıların bu farklılıklar nedeniyle dışlanması ve ayrımcılığa maruz kalması grubun daha fazla içe kapanmasına neden olmaktadır. Bu tür gruplar kimliklerini tehdit altında hissettiklerinde daha fazla içe kapanır ve grup kimliği aidiyeti etrafında kendi içinde bütünleşir. Zira her zaman için baskın bir üçüncü kimliğin bulunması, kendi içinde çatışmalı ilişkilere sahip parçalı grupları bütünleştirme etkisine sahiptir.

Bununla birlikte iki kültürel yapı arasında inşa edilen kültürel sınırlar biyolojik kaynaşmanın da önüne geçer. Biyolojik ve kültürel farklılıklar nedeniyle oluşan sınırlar, evlilik tercihinin grup-içi ile sınırlı kalmasına neden olurken, kültürel farklılıklar kimi zaman abartılarak daha fazla meşruiyet kazandırabilmektedir. Dolayısıyla bir kadın için sünnetli olmak, biyolojik kaynaşmanın sağlanabileceği bir kültürel ortamda çok önemli olmayacaktır. Çünkü kadın için evlenme fırsatı sünnetsiz olduğu durumda da mevcut olacaktır. Ancak biyolojik kaynaşmanın önü kesildiğinde ve eş seçimine ilişkin tek seçim grup içine yönelik olduğunda grubun belirlediği kültürel normlar yeniden önemli hâle gelecektir. Bu durumda toplumun temelini oluşturan ailenin kurulabilmesi için gerekli olan evlilik ile birlikte dışlanma korkusu/ihtimali, grup üyelerine baskı uygulamanın en etkili yollarındandır.

Üçüncü ve son çıkarım ise yukarıda sıralanan etmenlerin grup-içi ilişkileri yönlendirmesi bağlamında görülmektedir. Somalili erkekler kadınlara oranla görece daha fazla

kamusal alana dâhil olabilmektedir. Kadınlara bakıldığında ilişkiler komşularla sınırlı olmakla birlikte çoğu zaman iletişim kurulamamakta ve Somalili-siyah kadınların oluşturduğu bir grup aidiyeti geliştirilmektedir. Bu gruba dâhil olmanın koşulu ise ortak kimlik ve benzer kültürel normlara sahip olmaktır. Bu nedenle grup-içi ilişkilerin sürdürülmesinin dinamiklerinden biri, alan verilerinin de ortaya koyduğu üzere, sünnetli olma koşulunu sağlamakla mümkün olmaktadır. Sünnetsiz olma dışlanmaya, psikolojik baskıya neden olmaktadır.

Bu bağlamda vurgulanması gereken önemli noktalardan biri geleneklerin ve özelde kadın sünnetinin sürdürülmesinde kadınların rolüdür. Özellikle ilk kuşak göçmen kadınlar arasında yaşlıların da bulunması, ki sünnet olmaya kadınları ikna edenler yaşlılar olarak belirtilmiştir, kültür-kimlik arasındaki ilişkinin sürdürülebilir olmasında önemlidir.

Sonuç itibarıyla sığınmacılık süresinin uzamasına bağlı olarak durumlarındaki belirsizlik ve maruz kalınan ayrımcılık devam ettiği sürece kültür ve kimlik vurgusu artmaya devam edecektir. Bu da şu an birbirinden kopuk yaşayan ailelerin de aidiyet hissi geliştirmesi bağlamında bu gruplara eklemleneceği ve kadın sünnetinin devamlılığını sağlayacağı temel çıkarımını yapmamızı olanaklı kılmaktadır.

NOTLAR

1. http://www.unicef.org.tr/basinmerkezidetay
2. Depremevleri, kentsel dönüşümün gündeme gelmesiyle birlikte tahliye edilmiş; sığınmacılar daha dağınık yerleşmeye başlamıştır.
3. http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs241/en/
4. Lauren Hersh (1998), Giving Up Harmful Practices, Not Culture – http://www.advocatesforyouth.org/publications/publications-a-z/521-giving-upharmful-practices-not-culture

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %100.
ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.
FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.
ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Aldeeb Abu-Sahlieh, Sami A. “No Distinction between Male and Female Circumcision” (letters). *Journal of Medical Ethics,* 21(5), 1995:311.

Assaad, Marie Bassili. “Female Circumcision in Egypt: Social Implications, Current Research, and Prospects for Change”. *Studies in Family Planning.* 11(1), 1980:3-16

Dustin, Moura. “Female Genital Mutilation/Cutting in the UK- Challenging the Inconsistencies”. *European Journal of Women’s Studies,* 17(1), 2010:7–23

Female genital mutilation in Sudan and Somalia. Landinfo (report), *Country of Origin Information Centre,* 2008.

http://www.landinfo.no/asset/764/1/764_1.pdf

“Female Genital Mutilation / Cutting in Somalia” - World Bank Group (November 2004).
<siteresources.worldbank.org>

Gönüllü, Müzeyyen. “Grup ve Grup Yapısı”. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 2(1), 2001:189-199.

Hayes, R. Oldfield . “Female Genital Mutilation, Fertility Control, Women's Roles, and the Patrilineage in Modern Sudan: A Functional Analysis.” *American Ethnologist,* 2(4), 1975:617-633.

Hersh, Lauren. “Giving Up Harmful Practices, Not Culture”. 1998. http://www.advocatesforyouth.org/publications/publications-a-z/521-giving-upharmful-practices-not-culture

Kalem, Ayşegül S. “Göç Eden Şiddet: Kadına Yönelik Şiddetin Göç Sürecinde Dönüşümü”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 39, 2017:274-290.

Kirby, Vicki, “Kopma Noktasında: Feminizm ve Klitoris Sünneti”. *Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark*. (Derl. Fuat Keyman, Mahmut Mutman ve Meyda Yeğenoğlu).İletişim Yay. 1999:

Levi-Strauss, Claude. *Hepimiz Yamyamız.* Metis Yay: 2014.

Monagan, Sharmon Lynnettee. “Patriarchy: Perpetuating the Practice of Female Genital Mutilation”. *Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences*, 2(1), 2010:160-181.

Newland, Lynda. Female “Circumcision: Muslim Identities and Zero Tolerance Policies in Rural West Java”. *Womens’s Studies International Froum* 29. 2006:394-404.

Okin, Susan Moller. *Is Multicultarilism Bad for Women?* Princeton University Press: 1999.
Özenç, Berke (2006). "Kadın Sünneti: Etnomerkezci Önyargılardan Kültürel Dinamikleri Dikkate Alan Bir Yaklaşıma Doğru". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, LXIV(2), 2006:145-167.
Silverman, Eric K. "Anthropology and Circumcision". Annual Review of Anthropology, 33, 2004:419-445.
Soyer, Senem. "Kadın Sünneti: Kültürel Dayanaklar ve Yol Açtığı Sorunlar". *Ekev Akademi Dergisi*, 60, 2014:403-413.
Tok, Nafiz: *Kültür, Kimlik ve Siyaset*. İstanbul:Ayrıntı Yay., 2003.
UNICEF. "Kadın Sünneti Tehdidi Altındaki Kızların Sayısı Azalıyor". Şubat 2013
<http://www.unicef.org.tr<
WHO. "Female genital mutilation**" <**http://www.who.int>
Walley, Christine J. (1997). "Searching for "Voices": Feminism, Anthroplogy, and the Global Debate over Female Genital Operations. *Cultural Anthropology* 12(3):405-438.